

Detective vol schijn en wezen

Wim Vogelm in: *Haarlems Dagblad*, 11 februari 1983,

Ieder jaar, vlak voordat de zomervakanties beginnen, bevat de boekenbijlage van *Vrij Nederland* uitsluitend informatie over detectives. En terecht, want het schijnt dat een kwart van wat er ter wereld aan fictie wordt geschreven tot de misdaadliteratuur behoort. In de laatste aflevering, die van juni 1982, schreef Maarten 't Hart het te betreuren dat er een splitsing is opgetreden in het schrijven van fictionele verhalen en romans: Op moord en liefde zijn gewone en misdaadromans uiteengegaan. Niettemin kan de eerste soort heel wat van de tweede leren: flitsende dialogen, beschrijvingen van de ruimte en bovenal de manier waarop de spanning wordt opgebouwd. Wanneer je het werk van Maarten 't Hart toetst op deze uitspraken dan blijkt dat hij al veel van zijn wensen gerealiseerd heeft. Zijn boeken munten sinds jaar en dag uit door snelle en geestige dialogen, ruimte wordt door hem altijd uitvoerig en met veel oog voor details beschreven en aan spanning, die eenvoudige wens te willen weten hoe iets afloopt, ontbreekt het maar zelden. In *De kroongetuige* combineert 't Hart deze kwaliteiten met de specifieke kenmerken van de literaire roman: de uitvoerige psychologie van de verhaalfiguren. En het resultaat liegt er niet om! *De kroongetuige* is een goed geschreven, soms humoristisch en altijd spannend boek waar allerlei voor onze samenleving relevante zaken in mee spelen, zodat het boek door zeer velen gewaardeerd zal worden.

Rekening houdend met die zeer velen zou het wel bijzonder flauw zijn als ik het plot van de roman uitvoerig uit de doeken zou doen. U zult van mij dus niet te lezen krijgen wie er verantwoordelijk voor is dat Jenny Fortuyn, een ruim twintigjarige bibliothecaresse, spoorloos verdwijnt. Leonie is de echte hoofdpersoon van de roman. Niet alleen doordat we driekwart van het verhaal door haar ogen meemaken, maar vooral doordat de auteur door háár het eigenlijke thema gestalte geeft. Dat thema zou, enigszins uitgebreid, als volgt kunnen luiden: man en vrouw voelen zich na een twaalfjarig kinderloos huwelijk schuldig ten opzichte van elkaar. Er ontstaat een crisis, omdat de man verliefd wordt en beschuldigd wordt van moord. Het alleen-zijn dat daardoor ontstaat werkt voor beiden zuiverend en bevat de kiem voor een huwelijk dat wellicht niet langer kinderloos zal blijven. Gegeven dit thema is het begrijpelijk dat 't Hart rijkelijk strooit met motieven die we ook uit ander werk van hem kennen: schuldgevoel, jaloezie, het bedrieglijke van de werkelijkheid. Dát Thomas immers iets met Jenny Fortuyn gehad heeft, staat voor Leonie vast. Maar wat? Zij komt er achter dat Jenny met haar voorkeur voor popmuziek, voor drugs, voor cafés, voor slordigheid, voor promiscuïteit niet het type is waar Thomas voor valt. Thomas beweert dan ook verliefd te zijn op haar spiegelbeeld (overigens een opvallend leidmotief), hij klampt zich aan een illusie vast en heeft daardoor niet in de gaten dat de werkelijke Jenny een heel andere vrouw is. 'Zij is als Vrouwe Fortuna, grillig, onberekenbaar en slimmer dan diegene die zij betovert. Met haar opvallende witte laarsjes lijkt zij op Angéla uit *De droomkoningin* die ook tijdelijk een man wist te bekoren. Niettemin heeft de pseudoverhouding, heeft de ontrouw die halverwege blijft steken, ook een zuiverend effect op Thomas. Hij realiseert zich dat hij ook verliefd op Jenny geworden is, omdat zij wél kinderen krijgen kan, dat bewijzen immers haar twee abortussen, zodat Jenny en Leonie behalve elkaars spiegelbeeld ook nog elkaars tegenpolen zijn. Helemaal spreekt Thomas zich echter niet uit. Op het einde van de roman blijkt hij veel meer te weten dan iedereen vermoedde; hij blijft een zwijgzame, wat mysterieuze figuur. Veel meer inzicht krijg je in Leonie. Zij bezoekt alle cafés waar Thomas met Jenny geweest is, zij wil alles van haar weten: hoe was ze, wat dacht ze, wat deed ze, wie kende ze? Leonies zoeken krijgt allengs de allure van een op zoek zijn

naar antwoorden op voor haar essentiële, welhaast existentiële vragen. Wat is de zin van haar kinderloos bestaan? Wat is de basis van hun kinderloos huwelijk? Als zij op haar tochten in een vrouwenhuis belandt, waar Turkse vrouwen overigens de afwas doen, zegt zij tot haar eigen verbazing en in ieder geval tot verbijstering van de feministische vrouwen: 'Het leven is de som van alle tegenslagen, van alle verdriet dat je ervaart, en het hebben van kinderen hoort zo hevig bij tegenslag en verdriet dat het is alsof je aan de buitenkant van het leven staat als ze er niet zijn.' Een kind zou voor haar de zingeving van haar leven betekenen, zou voor haar alles in evenwicht brengen. En het is Thomas die zijn onvruchtbare vrouw uiteindelijk toch de laatste mogelijkheid voorstelt: een reageerbuisbaby. Tijdens zijn hechtenis heeft hij een bericht daarover uit de krant gescheurd en zorgvuldig in zijn portemonnee bewaard. Dezelfde portemonnee overigens waaruit Jenny de sleutel ontvreemde van Thomas' laboratorium. Zodat ook op dit niveau voldoende spiegeleffecten en contrasten aanwezig zijn. Het is overigens wel vreemd dat Thomas dat bericht heeft kunnen uitscheuren, want op pagina 70 lezen we dat hij absoluut geen krant mag lezen!

De kroongetuige bevat, zoals welhaast iedere detective, een klassieke structuur: de vijf hoofdstukken houden zich keurig aan de inhoudelijke eisen die al door de oude Grieken eeuwen geleden zijn geformuleerd tot en met de catharsis, de zuivering in het laatste hoofdstuk toe.

De enige variatie die 't Hart zich veroorlooft is de eerder genoemde verandering in de vertelsituatie. In deze klassieke roman heeft ook alles weer een functie, gebeurt er niets zomaar. Met kennelijke instemming parafraseert de schrijver een opmerking van Willem Frederik Hermans (en van de bijbel) dat in een klassieke roman alles betekenis heeft, dat geen mus ter aarde valt zonder de wil van God, de wil van de schrijver. Veel van de kritiek die 't Hart de laatste jaren op zijn werk gekregen heeft (te weinig engagement, te sentimenteel, overbodige beschrijvingen, zwakke stijl), zal na lezing van *De kroongetuige* verstommen. Want afgezien van het soms wat al te gemakkelijke effect (het vrouwenhuis, de chercheurs, opmerkingen over Hannemieke Stamperius) is deze nieuwe versie van het oude spel van schijn en wezen nergens oppervlakkig, maar integendeel spannend, boordevol flitsende dialogen en in een verrassend zakelijke stijl geschreven.